

SLOVENEK.

Oznanila.

Za navadno dvestopno versto se plačuje: 5 kr., ktera se enkrat 8 kr., ktera se dvakrat, 10 kr., ktera se trikrat natiskuje; veče pismenke plačujejo po prostoru. Za vsak list mora biti kolek (stempelj) za 30 kr.

Rokopisi se ne vračajo.

„Živi, živi duh slovenski, bodi živ na veke!“

Nar. posem.

V sredo in saboto

izhaja in velja:

Za celo leto	6 for. 20 kr.
„ pol leta	3 „ 30 „
„ četert leta	1 „ 70 „
„ mesec	— „ 60 „
Po pošti:	
„ celo leto	7 for. 50 kr.
„ pol leta	3 „ 80 „
„ četert leta	2 „ „
„ mesec	— „ 70 „

Št. 11.

V Celovcu v sredo 7. februarja 1866.

Tečaj II.

Centralizem, dualizem ali federalizem?

V.

Prišli smo na konec svojega sestavka in mislimo, da smo tudi čitatelje svoje prepričali, da ni niti centralizem niti dualizem za Avstrijo.

Da centralizem ni, priča nam cela, že 100 let stara zgodovina: Od l. 1740 do l. 1848 se je v Avstriji delalo in gospodarilo po centralističnem potu. L. 1848 stala je Avstrija na kraju svoje moči in slave, stala je na strašnem breznu pogina in pogube. Noben pameten državnik — po takem dragem in jasnem nauku — ne bode več skušal, Avstrijo nabiti na centralistično kopito in jo vladati po njem.

Dualizem je nekaj novega in ne moremo še iz zgodovine dokazati, kam pripelje on Avstrijo. Pa to je beseda nezmotljive nature, da, večne resnice same: Kakoršno drevo — tako tudi sadje! Dualizem nasprotuje večini avstrijskih narodov — nasprotuje novejši pa naše dni z veliko močjo po celem svetu vladajočej misli o ravnopravnosti vseh posamičnih ljudi in vseh narodov, — nasprotuje naravnosti ideji avstrijske države. Tako drevo ne more nositi dobrega, blagega sadu, kakor se je jelo tudi kazati leta 1848, ko sta mislila Nemeč in Madjar Avstrijo postaviti na dualistično podlogo, raztergati jo na dva kosa in Slovane pa Romane dobiti v svojo pest in pod svojo peto.

Za Avstrijo je samo in edino le federalizem. Federalizem daje cesarju, kar cesarju gre; — daje državi, kar državi gre; — daje deželam, kar deželam gre in daje narodom, kar narodom gre.

Federalizem daje cesarju, kar cesarju gre. Cesar nosi na glavi zlate krone vseli dežel, ktere so zdaj združene v avstrijskej državi, bodisi ta krona krona kraljevska ali klubuk vojvodski, cesar je tista oseba, ktera družni in edini vse narode avstrijske; — on je gospod in vojvoda cele vojaške sile na kopnem in na morju; — on napoveduje vojsko in skleplje mir; — on nareja z državnim zborom in z deželnimi zbori za državo in za dežele veljavne postavbe; — on dela po svojih sodnikih po celej državi pravico; — on je v celej cesarevini pravi gospod in vladar, kterege v svojej ustavnej oblasti ne sme nobena sila motiti, ne znotranja ne zunanja. To daje federalizem prevstitemu cesarju.

Federalizem daje državi, kar državi gre. Avstrija bodi edina in mogočna. V ta namen pa je treba, da se državi prepusté in za državne zadeve okličejo te le zadeve: Vse zadeve, ki tičejo cesarja in njegovo ročvino; zunanje zadeve; vojništvo na suhem in na morju; državne finance; kupčijske zadeve, torej vse ceste, železnice itd. v državi sploh. Vse te zadeve naj se prepusté državnemu zboru, v kterege pošiljajo vsi deželni zbori svoje poslance; tako bodé Avstrija edina in mogočna. Pa tudi neodvisna in samostalna naj bodi Avstrija. V ta namen naj se nemška zveza tako uravna, da v naše avstrijske zadeve ne bode smel segati nihče, ne pruski kralj, ne nemška zveza, ne frankfurški državni zbor, ne

nemški državni minister, kratko: nihče, naš cesar je v resnici suveren, ki ima v svojej državi polno in le po ustavi omejeno oblast, naša država je v resnici samostalna in neodvisna, ki obravnjuje in oskerbljuje državne svoje zadeve po državnem zboru.

Federalizem daje deželam, kar deželam gre. Avstrija je krona mnogo kron, Avstrija je država mnogo dežel. Vsako kraljestvo in vsaka dežela ima svoje posebnosti, svoje potrebe in svoje zadeve, ktere se drugih dežel malo ali celo nič ne tičejo. Stavimo, kaj je poljskej kraljevini za to mar, ali smejo protestanti in judje na Tiroljskem se naseljevati, posestev si kupovati? Kaj, stavimo, Italijane to skerbi, ali je češki jezik po nemških gimnazijah na Češkem za vse učence zapovedani predmet, — in takih zadev je veliko. Prašamo dalje, kdo je v stanu take posebnosti, potrebe in zadeve bolj temeljito preiskovati, na vse strani preučevati in o njih postavbe narejati: domačini, ki jih najbolj poznajo in kterih se najbolj dotikajo, ali pa tujci, ki dežele še videli niso, ki se na to zadevo nič ne zastopijo, tudi za njo nič ne marajo? Federalizem vse te deželne zadeve prepušča deželam, naj jih samo obravnjujejo in oskerbljujejo. Še več! Federalizem še to terdi in hoče, naj se dežele tako denejo in složijo v večé skupine ali grupe, da bodo zamogle te skupine enake pravice prevzeti, pa tudi enake dolžnosti in bremena, da bodo vse te skupine tudi na strani presvitlega cesarja imele vsaka svojega zagovornika in zastopnika, kteremu bi bilo ime: dvorski kancelar. Tako dobodo dežele, kar deželam gre in postanejo enake in ravnopravne.

Federalizem slednjič daje narodom, kar narodom gre. Duh sedanje dobe tirja to, naj so si vsi narodi ravnopravni, naj imajo vsi tiste pravice, naj pa tudi vsi nosijo tiste butare. Nobeden narod naj ne tlači in za-tira družega, nobeden jezik naj ne preganja drugzega: vsi narodi in vsi jeziki naj imajo enako veljavo pred Bogom in cesarjem, zastran šol in uradnij, v vojaških, političnih in sodnijh zadevah: duh ravnopravnosti je prešinil vesoljni svet. „Dokler se bode treba avstrijskim narodom za narodnost bati, tako dolgo ne bode niti zadovoljnosti niti miru v Avstriji“, pravi slavni Palacki. Federalizem pa daje narodom vse, kar jim gre: svobodo, narodnost, jezik, ravnopravnost.

Federalizem je torej pravičen cesarju, državi, deželam in narodom in daje torej tudi pravo, terdno in nezrušljivo podlogo. — Kako pa se bode Avstrija uravnala, ali na podlagi centralizma, dualizma ali federalizma?

Na to prevažno vprašanje določno odgovoriti ne moremo, pa naše upanje raste, odkar se je adresna debata v hervaškem deželnem zboru rešila v duhu in smislu federalističnem. Slava Hervatom! Ves slovanski svet v Avstriji obrača oči in srce svoje v Zagreb in kliče iz dna: „Složno složno bračo mila po Slavii slavnoj!“ Složnost in vzajemnost slovanska bode prekrizala Nemcem in Madjarom dualistične namere, in zmagal bodé federalizem v slavo cesarja, slavo in moč države, v srečo in blagostanje posamičnih dežel in narodov! —

Jedro govora vl. Strosmajerja.

Jaz sem za adreso večine odbora. Njih. Veličanstvo je v kraljevskem odpisu zboru naznanilo, kaj od nas kakor naroda išče in zahteva. Mi mu moramo tedaj vzlasti v sedanjih okoliščinah odkritoserčen odgovor dati. Adresa mora biti živa podobna zvestobe in udanosti naroda našega do svojega kralja; — tiste zvestobe, ki jo je narod naš vsegdar svojemu kralju hranil; vendar pa mora tudi kralju stare in nove rane odkriti, da nam jih ozdravi; kajti tega ne zahteva samo korist naroda, ampak tudi dinastije Njih. Veličanstvo nam po svojem viteškem in blagodušnem sercu ne bo za zlo vzel, ako mu svoje potrebe in nadloge svobodno in brez vseh ovinkov razodenemo, ako tako govorimo, kakor v sercu svojem čutimo. Resnobni stan ali situacija, v kterej se nahajamo, zahteva od nas veliko veliko previdnost. Zbor od l. 1861 je s sedanjim v tesni zvezi; zatorej se mi zdi pravo, da se je v tej adresi gledalo na zbor od l. 61.

Adresa večina ima tri glavne točke. Perva je celovitost naše dežele, druga oktoberska diploma in februarjni patent in kar se gledé na te dve pismi od nas zahteva, in tretja je naše razmerje proti ogerskemu kraljestvu.

Celovitost naše dežele je izmed teh najvažnejša reč, ki se tudi na zavest naroda opira. Naši spredniki so v 16. stoletju začenjali zборе z milim glasom: „Nos reliquia regnorum Dalmatiæ, Croatiae et Slavoniæ (mi ostanki Dalmatinskega Hervaškega in Slavonskega kraljestva)! Mi pa bi morali zbor pričeti s tem tužnim glasom, da smo ostanki starih ostankov naših kraljestev! (Živio!) Pravično se mi torej zdi, da v adresi naše težave navajamo. Njih. Veličanstvo cesar in kralj naš priznava zasluge hervaškega naroda; če smo tedaj pripravljeni, njegovim zahtevam zadostiti, je pa tudi on dolžen, nam rane ozdraviti.

Očita se nam, da je narod naš majhen in da se mora tedaj s tem ali onim združiti. Če smo slabi, moramo gledati, da postanemo močnejši, kar pa le dosežemo s tem, če se nam celovitost trojedne kraljevine poverne. Če smo pa tudi slabi, se nam ni treba bodisi kteremu koli sosedu v naročje vreči, kajti lahko nas tako zelo objame in stisne, da nam kosti popokajo.

Avtonomija je zraščena s srcem naroda našega. Če se nam iz tega ozira revščina naša kot nam nasproti vzrok navaja, tedaj pa vprašam, kje je tista dežela ali država, kjer ne bi bilo revščine? Nismo li v stanu, sami svoje urade vzdržati, kakor nekteri tako radi terdijo, da jih ne moremo? Kdo je temu kriv, da smo revni? Mi Hervatje gotovo ne, in če bi tudi hervaška avtonomija drugim v roke prišla, ali bodo mar potem državni dolgovi manjši?! Ali bode kupčija bolj oživela? Ali dobimo potem Zemun-Reško železnico?

Velika naloga čaka narod naš. Pa že v bojih z Avari se mu je pokazala. Junaški naši predniki rešili so bizantinsko cesarstvo in s tem, da so Tatara na grobniškem polju premagali, osvobodili so te šibe celo Evropo. In Turkom nasproti stali so tolika stoletja

v obrambo civilizacije. — Tudi dan danes ima naš narod veliko misijo ali poklic in menim, da ima Ingoslovanstvo od previdnosti božje namenjeno neko nalogo v izhodnjem vprašanju. Če bi pa narod naš prava svoja zanemarjal, morala bi se mu potem po mojem prepričanju vsiliti. Med koranom in evangeliem ni nobene sprave! Eden ali drugi mora poginiti!

Kronajoči zbor od l. 1527 je zahteval, naj se Stajersko, Koroško in Kranjsko združi z Hervaškim. Ta zbor je pač dobro spoznal nalogo naših kraljestev! Da bi se bile naše gosposke bolj z našim arhivom, kakor pa s pravopisom našim pečale, pokazalo bi se, da je bila Stajerska, Koroška in Kranjska v kaj ozki zvezi z Hervaško. Če zamore Ogerska svojo celovitost zahtevati, zakaj bi tudi mi ne imeli enake pravice, in sicer tolikanj bolj, ker so zahteve Madjarjev identične zahtevam trojedne kraljevine? (Živio!) Če ima Njih. Veličanstvo naslov „Rex Dalmatiæ, Croatiae et Slavoniæ“; če je ban imenovan „banus regnorum Dalmatiæ, Croatiae et Slavoniæ“, tedaj se mi zdi pravična zahteva, da se te besede tudi vresničijo (Živio)! Ne samo mi imamo pravico do Dalmacije, ampak tudi Dalmacija jo ima, da se združi s trojedno kraljevino. (Živio.) Dalmacija se zamore le po tem potu pogubne birokracije rešiti!

Ravno tako se ne more tudi sedanje stanje vojaške meje z zahtevami prava našega zediniti. Našemu narodu je za vojaško mejo kaj veliko mar, in ravno zavolj tega mu ne more nikakor vse eno biti, da mora naš narod o vojskinem času šestkrat več žertovati, nego vsi drugi narodi avstrijski. Če bi vojaško mejo gledal na veliko vlast Avstrije opravičevati hotli, ne smela bi tamkaj biti, kjer je zdaj; kajti Turčija se le še vzdržuje z močjo ali veljavo mednarodnih pogodb. Taka naprava bi bila potrebnejša na italijanskej in ruskej meji. Sistema vojaške meje se ne da z državnim in ustavnim pravom nikakor zediniti. Vojaška meja zadnjih pet let še v omiki ali kulturi ni napredovala, kakor bi bilo želeto. Ko je bil absolutizem, pošiljali so se njegovi brambovci in častivci v našo deželo, in še zdaj ima iz tistih časov znani šolski svetovavec gospod Jarz više nadzorstvo v gimnazijah vojaške meje, ravno kakor da bi se pri nas noben za to službo sposoben mož najti ne mogel! V vojaški meji so še celo take šole, v kterih po povelju glavnega poveljstva otroci le nemški moliti smejo. (Oho!) Da je res temu tako, kličem za pričo sivo in pošteno glavo našega prevzvišenega kardinala Havlika.

Tega pa ne pripisujem vojaški meji, ampak sedanjim okoliščinam, in sem preverjen, da je vendar tisti mož, ki vojaško mejo oskerbljuje, spošten mož in da, kakor jaz tako tudi on skerbi za napredek vojaške meje. Sedanje stanje vojaške meje pripisujem pa edino le možu, ki zdaj že v grobu počiva. — Gospodje zastopniki iz vojaške meje! storili bote veliko dobrega narodu in svitlemu vladarju našemu, če glasujete za adresu večine.

(Konec pride.)

Avstrijsko cesarstvo.

Spet je ministerstvo važno naredbo oklicalo, ki bode državi in posameznim v prid. Zaukazalo je namreč, naj nehajo popolnoma vsa policijska vodstva v Lincu, Saleburgu, Gradcu, Innsbruku, Ljubljani, Zadru, Požonu, Šopronu, Košicah, velikem Varadinu, Temišvaru, Zagrebu, Sibirju, potem tudi policijska komisarstva v Opavi, Celovcu in Černovical. S tem se prihrani leto in dan 400.000 gld. stroškov. Nekaj teh opravil prevzamejo zanaprej svobodne občine, nekaj pa, kar se jih tiče državne policije, deželna namestništva. Postarani uradniki se bodo v počitek djali, drugi pa v njim primerne službe namestili, da tako po

tej prevredbi nobene škode terpeli ne bodo. — Da je to kaj važna naredba, nam ni treba veliko besed zglubljati. Že večkrat smo omenili, kako potrebno bi bilo, da bi občine ali srenje lokalno policijo imele v svojih rokah, ker brez te je avtonomija ali samooskerbstvo skoro da prazna beseda. Kaže nam pa to tudi, da je sedanjemu ministerstvu res mar, občine na lastne noge postaviti in avtonomijo v djanju izpeljati. Pa tudi to nekaj velja, ker se bo precej denarja prihranilo.

O dunajski kreditnici se šenič prav ne ve, kaj se bode sklenilo. Govori, piše in dela se mnogo, ali občnega zbora še dozdej ni bilo. Ta pa ima kaj gotovega skleniti. Toliko pa je vendar že gotovo, da se sicer vlada ne bode vtikovala v privatne pravice, da pa tudi nikakor ni volje nadgledne oblasti iz rok dati, — kar je gotovo pravo!

Veliki shod ali generalna kongregacija v Benetkah je neki vladin predlog zaradi prevredbe deželne ustave z nekaterimi premembami vendarle odobrila. Po takem bode mogoče, da se ondi s časom vendar kaj stanovitnega ustanovi in da beneški in drugi Lahoni ne bodo vedno čez reko Minčijo gledali, ampak da se z dušo in telesom pridružijo avstrijskej državi. Ministerstvo pa tudi tu kaže svojo dobro voljo, storiti vse, kar mu je le mogoče. Naj le krepko naprej korači!

Piše se tudi nekje, da se neki misli naša z italijansko vlado pogajati o kupčijskih zadevah in še o marsičem drugem. Ali pa je res to, ne vemo za gotovo povedati. Govori se pa veliko, da si Francoska zdaj mnogo prizadeva, Avstrijo z Italijansko pomiriti in — spraviti (?).

Kupčijski minister namerja zdaj dve ladiji v kupčijskih zadevah v jutrove dežele in celo na Japansko poslati, kar bode 200.000 gld. stroškov prizadelo. Že se tudi pogovarjajo, kakšna darila naj bi se pri tej priložnosti japanskemu cesarju dala. Prav je, da se tudi v tuje dežele kaj pogleda, ali tudi bolj bližnje na jugu ne bi se smele prezirati!

V Buda-Pešti se versté cesarju in cesarici na čast svečanosti za svečanostmi. Cesar in cesarica ostaneta menda celi predpust ali pa še dalje tamkaj. Da bi le tudi kaj prida pomagalo!

Dežele notranje-avstrijske.

Iz Celovca. (Družba rok. pomagavcev; preskušnje na realki; lavantinski šematizem; dež. zbor.) Novi oče družbe rokodelskih pomagavcev je vdihnil imenovanj družbi tudi novo življenje. Uči, poje, igra in kratkočasi se v družbi, da je kaj. Napravili so celo mladi ljudje gledališče in igrali igro: „Der gescheidte Nazl“. Igra je podučivna in kratkočasna; smeja in veselja je bilo toliko, da je bilo vse židane volje. Znali so igravce svoje naloge tako dobro, da je šlo kakor bi rezal brez tistega suferja, ki na javnem gledališču tam spodej v tistej malej hišici čepi in igravcem besede na ušesa šepa, da slišiš dva govoriti. Pa ne le znali iz glave so izverstno, temveč večidel igrali tudi tako, da bi slovec igravec tudi bolje ne mogel. Zatorej pa tudi hvale in ploskanja ni bilo ne kraja ne konca. Prosimo g. družbinega očeta g. Eichholcerja in vse gg. družnike, naj kaj tacega napravijo večkrat, kakor so nam napravili 2. in 4. februarja. Družba bode po tem potu ljudem bolj znana, tudi še bolj prijetna, zraven pa še nekaj denarja vjame za družbine potrebe ali pa morebiti še celo za družb. matico. — Te dni so preskušnje na tukajšnej višej realki; saboto to je 10. t. m. se konča prvo polletje šolsk. leta 18⁶⁵/₆₆, po tem nastopijo šolske počitnice in petek to je 16. t. m. se spet prične drugo polletje. —

Dobili smo šematizem ali imenik duhovništva lavantinske škofije. Odkritoserčno povemo, da nam je prinesel mnogo radosti in veselja. Priča nam je, da je ogromna večina lavantinskih duhovnikov vneto slovenskega, rodoljubnega duha; kajti večidel primkov najdemo pisanih v pravilnej slovenščini. Mladina je skoz in skoz naša: Maksimilijanci in bogoslovci so pisali imena svoja od konca do kraja lepo po slovenski. Tudi mlajši duhovniki so se skazali pravi domorodci, — še celo sivi starčki so zapustili stari krivopis in se poprijeli novega pravopisa. Tim bolj smo se čudili, da nekteri sloveči in stari rodoljubi ne znajo, ali nočejo ali se ne upajo svojega imena pisati pravilno! Naš nekdanji rodoljubni Juri Matijašič se je napisal Georg Mathiaschitsch! Naš slavni pisatelj in nekdanji vrednik „Slomšekovih Drobtinc“ se je načerkal Matthias Voduschek. Naš pesnik in pisatelj Felician Globočnik se zdaj imenuje Felician Globotschnig! Naš mnogo zasluženi in iskreni rodoljubni starček in nadžupnik Anton Žuža se bere Anton Schuscha! Tega si ne moremo razjasniti. Bati se ja ni bilo ničesar, saj so se gg. stolni korarji Pikel, Kostanjovec, Sorčič in Kežman, dalje gg. profesorji Kovačič, Sinko in Bohinc podpisali pravilno po slovenski. Ali so mar te znane rodoljube Nemci premotili s tim, da so pisarili in kričali, Bog ve kakšne homatije in kolobocije, kakšne pravde in tožbe, kakšne zgube in nesreče da navstanejo, če se kerstna in lastna imena Slovencev pišejo — po slovenski. Pa za to so ti in še tudi drugi gospodje veliko in dalječ premodri, da bi takim sleparijam verjeli in po naših mislih se je samo le poterdila vnovič stara prislovica: „Stara navada — železna srajca.“ —

Govori se za gotovo, da bode prihodnje saboto to je 10. t. m. konec sejama letošnjega dež. zbora. Volje smo po stenografičnih zapisnikih drobtince pobirati in svoje misli razodeti zastran vsega, kar so dež. zbori v Celovcu, Gradcu, Ljubljani, Gorici, Terstu in Poreču posebno zastran narodnih in daržavopravnih zadev sklenili. Zatorej rodoljubne poslance lepo in serčno prosimo, naj nam skorej pošljejo en popoln iztis stenografičnih zapisnikov imenovanih dež. zborov.

Iz Kranjske * (Kaj slov. domoljub misli o postojnski kazini.) Glas iz Postojne v 4. listu „Slov.“, kateri brani tamošnjo nemško kaziino, došel je nemilo meni in gotovo tudi vsakemu pravemu rodoljubu. Tržičan ostane — Tržičan, sem si mislil prebravši oni dopis, če je tudi slovenski pisatelj in se slovečim našincem prišteva. Postojnski g. dekan potegnil se je za tamošnjo kazino, češ, da je za ljubljansko najstarejša na Kranjskem, da ima zgodovinski pomen, in da se mora — že za voljo tega kot historična starina varovati in ohraniti. — Bes te plentaj! po tem takem morala se bi tudi vsa mrzka nemškutarija po šolah in kancelijah naših, s katero se naš narod še dan danes pita, skrbno varovati in ohraniti kot kaka — časti vredna historična starina! Da, še nekdanji „Schandholzi“ in oslovski jeziki, — ktere so morali šolarji, spregovorivši kako slovensko besedo nositi, morali bi kot zgodovinske starine spet v svoje stare pravice stopiti! Ali zdaj, ko se je, hvala Bogu! ta „kulturhistorische Lehrmethode“ odpravila in mislim, da kljub vsej svoji historičnosti po vsi pravici odpravila, zdaj ko vse želi in hrepeni, da bi historična nemškutarija po naših šolah in uradnijah skoro konec vzela in v naše deželi našemu jeziku prvo mesto prepustila, je prav in spodobno tudi historično-nemške kazine v čitavnice spremeniti, ali pa, ako ni drugači, tuje zelišče pustiti, naj samo životari, če more, in narodne čitavnice posebej osnovati. Nadjamo se, da bodo vrli Postojnčani to storili in kar je neveljavno, nenaravno in duhu časa neprimerno, odpravili ali popravili, naj

bo historično, kolikor hoče, sicer bi bili, posebno odkar imajo tudi Novomeščani svojo čitavnico, res „unicum“ med poglavitnimi slovenskimi mesti in trgi. — Izgovor, da postojnska kazina ni več tako po vsem nemška, kakor je bila, da torej ni take sile in potrebe v čitavnico jo spreminjati, ta izgovor — je prazen! To se mi namreč zdi ravno tako, kakor da bi rekli: Postojna je, hvala Očetu nebeškemu, s svojo kazino vred še zmirej t u j k a (notranjski Tržič!) in taka hoče ostati, Slovenci pa morajo hvaležni in zadovoljni biti in od veselja poskakovati, če jim je le malo bolj prijazna, ko poprejšnja leta. — Pojte rakom zvižgat s tako kazinino prijaznostjo! Postojna, ako noče dohodnim Notranjcem in celi naši domovini nečasti delati, ne more se z njo zadovoljiti, marveč mora svojo lastno narodno čitavnico si osnovati. Saj je znano, da stori za vzbujenje in vtrjenje narodne zavesti najmanjša in najslabša čitavnica več ko največja kazina, naj bo slovenstvu prijazna kolikor hoče. Zatorej je prava resnica, da, dokler koli se bo v Postojni šopirila sedanja kulturno-historična kazina, tako dolgo se bo nad Nestro Postojno solzila naša domovina! Ta resnica sicer mnogim Postojnčanom še vedno ne gre v glavo, ali ravno to je žalostno pa gotovo znamenje, da je v Postojni — od toliko narodnih čitavnic obdanem središču notranjskem — še precej gosto posejana tista trava, ki ni za našo reč zdrava!

Iz Loke 31. jan. 1865 XYZ. (Čitalnica, kako in kaj?) Minulo je že tri leta, kar se je tukajšnja čitalnica rodila. Bilo je v začetku veliko hrupa in obilno hvale o njej. Sedaj pa že davno nismo nič čitali. Je li mar popolnoma zaspala, ker se ne čuje nič več o njenem življenju in blagovitem delovanju? Tako bi utegnil marsikdo vprašati. Naj tedaj o tej reči nekoliko očitno naznamim, da Slovenčevi čitatelji zvedo, kako da je z loško čitalnico.

Priznati moramo, da, čeravno ta narodna učilnica ne spi, se vendar ne suče in ne giblje svojemu blagemu namenu primerno; je bolj slabo spolnjuje svojo važno nalogo, kajti le malo pripomaga k narodni omiki, za ljudstvo se le malo meni in ljudstvo zanjo še manj. To prihaja posebnost od tod, ker z veseljami in zabavami ta čitalnica nikogar k sebi ne vabi. Popolnoma je iz nje zginito omikovanje s pripomočjo poštnega razveseljevanja, katero ljudstvu najbolj dopada in se mu najbolj prikupuje. Ne čujemo več prijetnega narodnega petja, katero je tako pripravno človeka vnemati za najblažje uzore. Nekteri pevci, ki so od začitka s petjem čitalnici koristili, ni jih več tukaj, nekteri so pa odstopili in so tudi prav storili, ker jim slovenski duh in mila sloga ni bila ravno preveč pri srcu. Veliko zgubo za čitalnico je napravila tudi nemila smert, ker ji je lani pokosila verlega pevca in godca humorističnega gosp. učitelja Poindobnika, s katerim je tudi loška čitalnična godba pokopana. To zgubo tolikanj bolj čutimo, ker sedaj ni le enega moža, ki bi za petje in godbo poprejšnje moči oživljal in novih pridobival ter jih vadil v tej blagi umetnosti. To je poglavitni vzrok, da sedaj že toliko časa nismo imeli nobene besede in da je vse bolj mervto. Potem pa tudi loški mestnjani nimajo take omike, da bi jim bila čitalnica pri srcu! Mnogim namen te blage naprave ni jasen. Da bi slovenščina prišla kterikrat k veljavi, zdi se nemogoče ali vsaj nepotrebno tistim, ki se med bolj omikane štejejo in mestu na čelu stojé. To je sad tako hvalisane nemške kulture, ktere so se večidel v nemškutarskih šolah navzeli, da sedaj še sicer pošteni ljudje pravice spoznati ne morejo in se tedaj zanjo tudi nič ne poganjajo. Večina loških prebivalcev so pa priprosti kmetje in bolj revni rokodelci, za ktere bi mogla čitalnica vse drugači osnovana biti, ako bi jih hotla pridobiti in omikovati. Tako ima tedaj loška čitalnica le malo udov, izmed mestnjanov jih je le kakih sedem, več je duhovnikov in tudi nekaj uradnikov.

Za predsednika jej je bil sperva grajščak g. Detela, potem uradnik g. Lah in pri zadnjem občenem zboru meseca novembra izvoljen je bil župnik g. Dolence. Tako loška čitalnica životari, in dasiravno ni tako košna, kakoršne bi si želeli, moramo vendar hvaležni biti, da jo vsaj imamo. Slava prevzvišenemu g. vladiki Strosmajerju, ki je tudi njen podpornik! Za sedaj je čitalnica v ožem pomenu, ker vsaj za čitanje nam ponuja mnogo časnikov. Vsi slovenski in kakih sedem nemških časnikov se v njej nahaja. Upamo pa, da bo prišel čas in že ni več deleč, ko bo mlajše ljudstvo bolj ravnopravnost spoznalo in se za narodno reč vnelo. Takrat se bo tudi loška čitalnica po zgledu svojih bližnjih sestric, ljubljanske in kranjske, bolj oživela in prava šola narodne omike postala.

Dežele trojedine kraljevine.

Iz Varaždina 31. jan. (Tužne misli in skrbi.) Vem, da imajo Slovenci dosti svojih zadev, ki se jih najbliže tičejo, ki jih najbolj zanimajo, da tedaj nimajo časa pečati se z zadevami drugih dežel. Ali pri vsem tem radi gledajo in pazljivo opazujejo tudi to, kar počenjajo njih najbližnji bratje, namreč Hrvatje. Kdor ne čita vsega, kar se v Zagrebu godi, kar govoré zastopniki na zboru, ne more gotovo prav vedeti, kaj in kako, zlasti ker le preradi drugi glasniki od onod vse krivo in tendencijozno donesajo. Že precej davno je, kar je prinesel „Slovenec“ dosti žalostno podobo sloge t. j. nesloge o našej domovini; ali kdor bi jo hotel danes delati, moral bi jo še bolj črno naslikati. Moral bi namreč prav debelo in črno tako rekoč namazati, da je pri nas broj domačih nasprotnikov in neprijateljev skorej da zmirej veči, ne pa manjši, in da se jim bode težko ubraniti. Eden tacih neprijateljev se je pokazal od strani bratov naših srbskih, kateri bi vendar morali dobro preudariti in presoditi, kaj delajo. Morali bi vedeti, da so jim na Madjarskem narodne pravice skorej čisto vse prikračene, da jih pa v trojedni kraljevini vživajo, kolikor isti Hrvatje. Nočem pa danes več o tem pisati, ker bi mi tužno srce lahko predeleč seglo, — rekel bom le nekaj o adresi vlega dra Račkoga ali večine odborove. Njegova adresa bila je res sprejeta za temelj ali podlogo posebne debate ali posvetovanja, česar se je s početka vsak pravi rodoljub iz celega srca veselil; ali zvedevši, kdo je vse zanjo glasoval in kaj se bode v posebnem razgovorjanju godilo, strah ga obvezemlje, ker ne vidi skorej drugzega, kakor spletke in okove, ki se kujéjo ubogemu pa vrlému narodu. *) Gotovo je namreč, da od zanimive Račkove adrese na koncu posebne debate ne bode ostalo trohice, ako je ne obvaruje in ohrani kaka posebna sreča ali nevidljiva roka; kajti peščica pravih rodoljubov bo komej v stanu, ubraniti se prevejenim nasprotnikom. Kar se je do zdaj doseglo, je to, da se vidi in ve, kje je zvestoba in kje je ni, in pa, da smo slišali prevažne govore, ki so jih govorili zlasti vladika Strosmajer, Perkovac, Žužel, itd., ter da želimo, naj bi jih „Slovenec“ v svojem Besedniku tudi Slovencem prinašal. Drugi pot spet kaj.

V Oseku v Slavoniji. (**) (Kako je kaj tukaj? Stojanovič in njegove prizadeve.) Skoro iz vseh pokrajin slovenskih donesajo, dragi „Slovenec“, večih ali manjih dopisov, da poveš slovenskim bratom, kaj se po obširnem slovenskem svetu godi, — le iz daljne Slavonije ti redko kak listič doleti, da ga vrediš v venec svojih dopisov.

Jaz se temu ne čudim, ker tukaj je le malo Slovencev, in še ti so taki, da ne pišejo radi, zraven tega pa je tudi življenje tukaj tako enakomerno, kakor le v zemlji more-

*) Mislimo, da se je zadnje dni vendarle nekaj na bolje obrenilo. Vredn.

biti, ktera se za celi svet nič ne zmeni. Med tem ko se vi bratje slovenski, kakor pravi čuvaji granic slovanskih, z nemškutariji (vide deutsche Krainer et Blagatinšek) in birokrati kakor oroslani borite, da si sveto svobodo in pravice, ki vam po pravu gredo, priborujete, — pijemo mi oseški stanovnici sremsko „rujno vince“ in pušimo „čibuk turskog duhana“. Zares bi mi naj-srečnejši narod bili, ako bi samo od gori napomnjenih stvari naša sreča zavisela. Ali tu ni mogoče, da bi bili vsi ljudje v vsem srečni, zatorej imajo eni to, drugi drugo zlo, da jih neprestano vznemirja in muči. Zlo, s katerim Bog Slovence kaznuje, je po mojem mnenju od nekdanj nesloga naša bila. Kdor ne ve, kaj da je nesloga v narodu, ta naj pogleda na zbor v Zagrebu, naj pride v Osek, pa skoro se bo prepričal, da ni manj složnega naroda od našega. Kdo bi si bil namreč mislil, da je na svetu mogoče človeka najti, ki bi svoj narod pred celim svetom tako gerdil, kakor je gospod Stojanovič nedavno v hervaškem zboru narod svoj, od kterege vse ima, gerdil in psoval? Pripoveduje se mnogo tukaj, zakaj da je gosp. Stojanovič tako in ne drugači govoril; ali je pa to res ali ne, je težko pravo reči. Nekteri pa trdijo, da se je on z baronom Prandau-om sprijateljil. Baron Prandau je pa silno bogat mož in k temu še tast ogerskega kanclerja Majlátha. Karakteristično za g. Stojanoviča je tudi to, da se je koj za onim pogerdnim govorom po nekem drugem na zboru bivajočem madjaronu pohitel, da dobi iz Oseka nekako zaupnico. Ta drugi gospod je v ta namen nekemu znanemu madjaronu v Oseku pismo poslal, da naj pri meščanih dožene, da se mu, bodi si kakova ovacija, kakor priznanje njegovega domoljubnega delovanja na zboru napravi, ali zastonj; tukajšnje meščanstvo, če tudi večidel madjaronsko, pozna ptico po perju in neče se več takovim malikom, kakor je g. St., klanjati. Je pa še nekoliko drugih slavonskih poslancev v Zagrebu, ki se Stojanovičeve fél-magjarske zastave deržijo, ali ako je že ta — kakor mu je Perkovac dokazal — puhla glava, onda se lahko čisto po pravici trdi, da so ti gospodje — inanis umbra et sine honore nomen!

Deželni zbori.

Kranjski. V seji 1. februarja je deželni namestnik odgovarjal na Svetčevo vprašanje, kako je kaj s slovenščino pri uradu in sodniji. On pravi, da so slovenske obravnave pri vseh sodnijah na Kranjskem, kjer so sodniki ali preiskovavci slovenskega jezika zmožni. Tudi sodbe se po potrebi slovenski naznanjajo. Da bi se pa vse v zapisnike pisalo, to ni mogoče še zdaj, ker jih mnogo slovenskega jezika ne zna. — To je premalo, — rok bi se moral postaviti!

Štajerski. V 18. seji prišlo je odborovo sporočilo, kako pomanjkanju v okom priti, na dnevni red. Veljaki obeh strani so tu govorili, eni za, drugi pa proti sporočilu, po katerem naj bi se vlada potrebne pomoči zaprosila. Med govorniki nahajamo tudi našega dra Razlaga, ki je prav točno za predlog govoril in dokazoval, odkod da pomanjkanje prihaja. Med drugim tudi pravi, da morebiti kmalo čas pride, ko ne bo več odvetnikov potreba. Njemu se to prav zdi, in z veseljem misli potem za drevo ali plug prijeti, itd. Ko so še potem precej dolgo marnovali, sklenilo se je naposled, naj se ta reč deželnemu odboru v pretres izroči. Avtonomisti so se tu spet enkrat malo pobahali, mi pa do zdaj razun mnozih protestov še nismo nič posebnega na njih zapazili. Gospoda! če res mislite, da je pri-

hodnost vaša kar bo pa težko res, — držite djanske politike.

Koroški. V 31. seji je zbornica poterjevala sklepe računov od 1. nov. do zadnjega decembra 1864. Dotični odbor je napravil 3 predloge, ki so se tudi odobrili. Drugi predmet na dnevnem redu bil je zastran tega, kako se kaj z deželnim posestvom n. pr. hišami itd. gospodari. Tu smo zvedeli mnogo reči, navajamo pa samo to, da se bode meznarija pri cerkvi sv. Duha prodala in da se vsi spominki v Celovcu razun vojvodskega stola mestu izročé. Drugo ni nič kaj pomenljivo.

Terzaški. 19. jan. posvetovela se je zbornica o vprašanju, ali se sme siliti kak posestnik, da prepusti srenji svoje nepremakljivo premoženje, m. pr. njivo, hišo itd., kedar je tega srenji treba. Po odborovem nasvetu se je sklenilo, naj ostane, kakor je zdaj. — Predlog zastran oproščenja od vojaške službe za Terst in njegovo okolico izročil se je posebnemu odboru. — V seji 24. jan. je poslanec Nabergoj sprožil besedo zastran prerajta dohodkov in stroškov ter nasvetoval, naj se le ti v prihodnje ločijo za terzaško okolico in za mesto. To je gotov kaj pameten nasvet in želeli mu je, da bi ga zdajci pretresovali ter odobrili, ne pa odložili, kakor se je dozdej zgodilo.

Hervaški. Tu so imena tistih, ki niso glasovati hotli: Akšamović, Bedeković, Bertalan, Bogović, Broz, Car, Ciotta, grof Gjuro Drašković, Horvat Peter, Hervoić St., Jančo, Jelačić Kazimir, Josipović, Kavanagh baron, gr. E. Khuen, Kirijaković, Kiš L., Khuen A. gr., Kozulić, Kraljević Mir., Kraljević Benjoš, Kurler St., Kukuljević Ladisl., Kušević Avrel, Lukinač, Maller, dr. Miletić, Neupar, gr. Nugent A., Pavleковиć Št., gr. Pejačević Ladisl., gr. Pejačević Peter, gr. Pejačević Pavel, Petričević, dr. Polit, Rauch Gjuro baron, Rauch Levin bar., Rogulić, dr. Stojanović, Šödel, Šuljak, Vuković, Zlatarović, Živković. V odbor, ki ima izdelati kračo adresno, izvoljeni so: Dr. Rački, Mrzović, dr. Vranićani, dr. Subotić, Cepulić major Šašić, baron Hellenbach, Koloman Bedeković in Živković.

Česki. Imenitna postava zastran enakopravnosti obeh deželnih jezikov v českih ljudskih in srednjih šolah je bila 18. t. m. od cesarja potrjena in zboru naznanjena. Obsega pa slodeče točke: Oba deželna jezika imata v omenjenih šolah enake pravice kot učna jezika. V vseh javnih šolah českoga kraljestva se le en deželen jezik kot učben jezik (Vortragssprache) rabi. V ljudskih, normalnih in nižih realnih učilnicah je drugi deželni jezik učni predmet, kakor hitro dotične občine to zahtevajo. Ta odločba velja od 3. razreda naprej, pa le tako, da se drugi jezik uči po dokončanih šolskih urah. Na gimnazijah in viših realkah z nemaškimi učbenimi jezikom je česki jezik vezaven ali zapovedan učni predmet, kjer je pa česki učben jezik, je nemaški jezik učni predmet. Le iz važnih vzrokov se zamore kdo od učenja družega dež. jezika oprostiti. Kjer je le ena pa zelo obiskovana gimnazija, v kateri se zamorejo učenci podučevati le v tistem jeziku, ki ni učben jezik tega učilišča, ustanovi naj se ali nova niža gimnazija z drugim dež. jezikom, ali

pa paralelni ali vstrični razredi za nauk v drugem dež. jeziku. — To je tista postava, ki se je iz srca veselé Čehi, Nemci pa javkajo in kričijo, da je joj! Kaže nam tudi enakopravnost v djanju. Upajmo in delajmo, da bode tudi nam Slovincem skorej dana!

Ptuje dežele.

Res čudno je, kar Bismark počenjasprusko ustavo. Da njemu moč ali sila več velja, kakor pravo, to že vemo in skušamo vsaki dan. Da bodo pa zdaj poslanci sojeni zaradi besed, ki so jih v zboru govorili, in za ktere niso odgovora dolžni, to je pa že enmalo preveč. Da bi se le Bismark sam na zadnje ne spekel! Ker je vlada poslala italijanskemu kralju Viktorju Emanuelu orlov red, misli Bismark, da je že — Cavour in da mu je treba na vso moč anektovati, t. j. dežele prisvojevati.

V francoski "rumeni" knjigi obeta Napoleonova vlada sv. Očetu po vsakej ceni to, kar ima, ohraniti. — Dolgo dolgo se je obotavljaj, rogovilil, sukal in medel, slednjič obeta vendar to, kar nikakor predrugačiti ne more. Bog ve, kako dolgo!

Mehikanskemu cesarstvu se ne godi preveč dobro. Pravijo, da so dnevi njegovi že seštetii. Iz Pariza gre tje poslanec z — ustrnim poročilom, da je cesarstvo že uterjeno in da naj Maks gleda, kako bode shajal. Slaba tolažba!

Račun dohodkov in stroškov za Slomšekov spominek.

Lembaška fara je podarila	20 gld. — kr.
Matjašič Juri, dekan v Jarenini	5 " — "
Kramer Andrej kaplan v Jarenini	5 " — "
Osočnik župnik pri sv. Iliju	3 " — "
Fluher " v Svečinah	3 " — "
Košir Janez v "	1 " — "
Pukšič Franc, kurat pri sv. Jurju	1 " 50 "
Klemenčič Anton kurat	5 " — "
Repa Franz župnik	5 " — "
Rošker Franc kaplan	1 " — "
Vogrin M.	1 " — "
Šmirmaul Janez kmet	5 " — "
Venger Jožef kmet	3 " — "
Udl Dragotin, učitelj	2 " — "
Turkuš Jožef kaplan	5 " — "
Dainko Peter dekan	5 " — "
Vrbnjak Jožef kaplan	3 " — "
Vovk Juri župnik	5 " — "
Fras Jožef kaplan	2 " — "
Simonič Jožef župnik	3 " — "
Pirker Ignac kurat	1 " — "
Fric Matija župnik	3 " — "
Mavčič Jožef "	2 " — "
Masten Jožef kaplan	5 " — "
Stuhec Juri kurat	2 " — "
Muhič Štefan deficient	2 " — "
Toplak Franc kurat	2 " — "
Codelli Avgustin baron, stolni prošt v Gorici	6 " — "
Rozman Jožef dekan v Konjicah	10 " — "
Korošec Štefan v Stranicah	2 " — "
Steger Lena v "	— " 50 "
Vrzenšek Anton v "	— " 50 "
Farovška družina v "	— " 40 "
Arlič Janez v Zrečah	2 " — "
Kunaj Jožef v "	1 " — "
Kunaj Janez v Čadramu	2 " — "
Pinter Matija v "	1 " — "
Pačan Grega v Reblu	1 " — "
Ravše Mica v Reblu	— " 80 "
Straus Liza v Reblu	— " 20 "
Rebernek Kuna v Reblu	— " 20 "
Regula Juri v Tinjah	3 " — "
Sovič Jožef v "	1 " — "
Preveč Janez v Pruhovi	5 " — "
Jugović Juri v "	2 " — "

Kinčič Janez pri sv. Jerneju	1 gld. — kr.
Virk Jožef " " Duhu	2 " — "
Jarič Val. " " "	1 " — "
Sabukošek Kaspar pri sv. Duhu	1 " — "
Jaklič Dragotin v Špitaliču	3 " — "
Pahate Lucija " " "	— " 50 "
Krener Janez v Konjicah	2 " — "
Ogradi Franc v " "	5 " — "
Bančič Anton pri sv. Kungoti	2 " — "
Modič Janez " " "	1 ces. zlat.
Člani Mariborske čitavnice	11 " 60 "
Skupnina prejšnjega računa	230 " 43 "

Matija Vodušek, opat v Celju, nabral je v svoji dekaniji od samih duhovnikov (Imena darovnikov se mi niso naznanila) in poslal 80 gld. Skupnina vseh dohodkov 478 gld. 63 kr. in en cesarski zlat. Za tiskarja se je plačalo 31 gld. 19 za poštino 53 kr. = 31 gld. 72 kr. tedaj še ostaja čistih dohodkov 446 gld. 91 kr. in en cesarski zlat. Opazka: Sledeči gospodje so obljubili vsaki vsega skupaj podariti: G. profesor Šuman, g. Dr. Srebre g. Rad. Roj, g. M. Moriš vsak 12 gld., g. dr. Gršak 6 gld., g. Manih, g. Derra vsak 3 gld. 60 kr., g. Koprivšek in g. Hoffman vsak 2 gld. 40 kr. in g. Vodušek suplent 4 gld. 80 kr.

V Mariboru 1. februarja 1866

Matija Prelog denarničar.

DUNAJSKA BORSA 3. februarja.

Deržavni papir.	Denar.	Blago.
5 % obligacija po 100 gld	58.75	58.85
5 " nar. posojilo od 1 1854	65.50	65.75
5 " metalike	62.20	62.50
4 1/2 " " "	55.50	55.80
4 " " "	49.50	50. —
3 " " "	37. —	37.50
2 1/2 " " "	30.50	32. —
Srečke l. 1839	145.75	146.25
" " 1854	77.50	78
" " 1860 po 500	82.60	82.70
" " 1860 " 100	90.90	91.10

Menjice

(na 3 mesece.)

5 % Avgsh. 100 gld. j. n. v.	87. —	87.25
4 1/2 " Frankobr. 100 " " " "	87.20	87.40
4 " Hamburg 100 (mark banko)	77.65	77.75
3 1/2 " London 10 funt šterl.	103.40	103.90
4 " Pariz 100 frankov	41.35	41.40

Srečke.

Kreditne - - - po 100 gld.	114.50	114.75
Donavsko-parobrodske " " "	80. —	81. —
Terzaške - - - " " "	108.50	109.50
Budimske " po 40 gld.	22.75	23.25
Kneza Estarhazy-a " 40 "	78. —	79. —
" Salma " 40 "	26. —	26.50
" Palfy-a " 40 "	22.50	23. —
" Clary-a " 40 "	21.50	22. —
Grofa Genois-a " 40 "	23. —	23.50
Kneza Windišgraetz-a po 20 gld.	15.50	16. —
Grofa Waldstein-a " 20 "	19. —	19.50
" Keglevič-a " 10 "	12.25	12.75

Dolžna pisma za odvezo zemljišč.

(po 100 gld.)

	Denar.	Blago.
5 % doljno-avstrij.	81. —	82. —
5 " češka	83. —	84. —
5 " moravska	79.50	80.50
5 " štajerska	87. —	88. —
5 " kranjska	84. —	88. —
5 " koroška	84. —	88. —
5 " primorska	84. —	88. —
5 " hervaška in slavonska	70. —	71. —
5 " ogerska	69.70	70.10

Dunajska borsa 6. februarja 1866.

1860 derž. posoj	82.05
Bankine akcije	750
Kreditne " "	148.70
London	103.10
Novi zlati	4.92 1/2
Srebro	103.20